

ภาษา: สิทธิ และพลังเพื่อการพัฒนา

Language: Right and Power for Development

โสภณา ศรีจำปา

บทคัดย่อ

‘ภาษา’ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสาร เป็นเครื่องมือแห่งการเรียนรู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของมนุษย์ เป็นสัญญาณที่แสดงอัตลักษณ์ของผู้พูด และยังแสดงถึงความเป็นชาติด้วย ซึ่งเห็นได้จากหลายประเทศในเอเชียหลังยุคอาณานิคม ‘ภาษา’ เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายอยู่ในภูมิภาคเอเชียและทั่วโลก ‘ภาษา’ จัดว่าเป็นอำนาจแบบอ่อน (soft power) ตามแนวคิดของโจเซฟ ไนย์ หลายประเทศใช้เป็นอำนาจในการเผยแพร่อิทธิพลของตนสู่ประเทศอื่น นอกจากนี้ หากรัฐจัดการไม่ดี อำนาจแบบอ่อนนี้จะสามารถครอบงำภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ให้สูญหายไปได้นอกจากนี้ ผู้ส่งสารอาจใช้ ‘ภาษา’ เป็นเครื่องมือทั้งในด้านบวกและด้านลบต่อผู้รับสารได้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีหรือไม่เข้าใจกันระหว่างผู้รับสารก็ได้ ดังนั้นถ้า ‘ภาษา’ ได้รับการส่งเสริม ยกย่อง อนุรักษ์ และพัฒนาอย่างเท่าเทียมตามสิทธิทางภาษาที่เจ้าของภาษาพึงได้รับตามปฏิญญาสากลของยูเนสโก แล้วย่อมก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และพลังเชิงบวกต่อสังคม ในทางกลับกันหาก ‘ภาษา’ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมแล้ว อาจก่อให้เกิดการเรียกร้องสิทธิและความชอบธรรมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมของตนซึ่งอาจนำไปสู่ความรุนแรงได้ ด้วยความสำคัญของ ‘ภาษา’ ดังกล่าวจึงนำไปสู่การกำหนดนโยบายภาษาหรือการวางแผนภาษาในหลายประเทศเพื่อก่อให้เกิดความชอบธรรม อันจะนำไปสู่สังคมสุขภาวะและความมั่นคงของประเทศต่อไป

คำสำคัญ: ภาษา สิทธิทางภาษา พลังทางภาษา การพัฒนา

Abstract

‘Language’ is a tool for communication, learning, and transferring local wisdom and culture. It is a sign identifying the identity of speakers and nations which can be observed in the way many countries in Asia promote language following colonization. Language is a part of culture which varies in Asia and around the world. According to Joseph Nye, language is a form of soft power which is used by many countries as a form of influence over others. If the government does not manage it properly, this soft power can dominate the languages of other ethnic groups and cause language endangerment or loss. Moreover, language can serve as a positive or negative tool for the sender to receiver to create better understanding or misunderstanding. Therefore, if language is promoted, respected, maintained and developed as a fundamental human right, it will lead to pride and positive power on the part of users in society. On the other hand, if the languages of ethnic groups are not

well managed, it may lead to frustration and recrimination which may ultimately be expressed in violence. Many countries recognize the importance of language, and devise policies and plans to ensure that cultural and language rights are respected and thereby maintaining social well-being and security.

Keywords: language, language rights/linguistic rights, power of language, development

1. บทนำ

ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่เป็นมรดกสืบทอดต่อกันมา มีการถ่ายทอด เปลี่ยนแปลง อนุรักษ์ และพัฒนาไปตามยุคสมัย ภาษาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสื่อสารความคิด ความรู้ ภูมิปัญญาต่างๆ จากรุ่นสู่รุ่น และจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ดังนั้น จึงต้องมีการรักษาและเรียนรู้ภาษาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจ เข้าถึงชุมชนทรัพยากรทางปัญญาของแต่ละสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ภาษายังเป็นสิ่งที่บ่งบอกความเป็นตัวตน หรืออัตลักษณ์ของชนกลุ่มนั้น ๆ ในสังคมตามสิทธิขั้นพื้นฐานของความ เป็นมนุษย์ที่พึงมี พึงได้ แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนไม่มากกลับถูกรีดถอน สิทธิด้วยอำนาจแบบอ่อนของภาษาของชนกลุ่มใหญ่ครอบงำทั้งจากนโยบายอำนาจรัฐที่บังคับใช้กฎหมาย หรือจากการไม่ให้ความสำคัญกับภาษาของคนเล็กคนน้อยในสังคม ซึ่งมีกรณีที่อำนาจแบบอ่อนสามารถ ครอบงำคนกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยได้อย่างแนบเนียนโดยไม่มีข้อขัดแย้งมากนัก แต่ก็มีหลายกรณีศึกษาที่ ก่อให้เกิดความขัดแย้งจนนำไปสู่การใช้ความรุนแรงกันเพื่อทวงสิทธิทางภาษาคืนมา บทความนี้มี วัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษา สิทธิทางภาษา และพลังเพื่อการพัฒนา โดยประยุกต์แนวคิดเรื่องอำนาจแบบนุ่ม (soft power) ของโจเซฟ ไนย์ (2004) และสิทธิทางภาษา (linguistic rights) ที่ประกาศโดยยูเนสโกที่บา เซโลนา ประเทศสเปนในปี ค.ศ. 1996 มาประกอบการอธิบาย

"... ภาษา หมายถึงระบบของสัญลักษณ์ในเชิงคำพูดหรือเชิงการเขียน อันเป็นแก่นสารที่กำหนดขึ้นเอง โดยสมาชิกทางสังคมให้ความร่วมมือ และเป็นเครื่องมือในการสื่อสารระหว่างมนุษย์ ให้สามารถกำหนดรู้ ความประสงค์ของกันและกันได้..." (วิโรจน์ อรุณมานะกุล, 2558)

2. พลังภาษาแม่

ภาษาแม่ (mother tongue) คือ ภาษาแรกที่เด็กเรียนรู้ และพูดในสิ่งแวดล้อมของตนได้ดีที่สุด ภาษาแม่เป็นช่องทางที่คนใช้สื่อความคิดเกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อมรอบตัว นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงไป ยังภูมิปัญญาของบรรพบุรุษและเป็นภาษาของชุมชนที่เด็กคนนั้นเกิด ทั่วโลกให้การยอมรับว่าภาษาแม่เป็น เครื่องมือสำคัญของเด็กที่จะเข้าใจ และเข้าถึงการศึกษาถ้ามีการใช้ในโรงเรียน โดยเฉพาะในช่วงแรก ระหว่าง 3-6 ปี ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสำหรับการถ่ายทอดความรู้ คุณค่า และกระบวนการคิดเกลาทาง